

Dr. Dallos György orvosalezredes

Az „orvosi jog” és etika néhány kérdése katonaorvosi szempontból

A jog és az etika egymással rokon fogalmak, de mégsem teljesen azonosak. Etikán az erkölcsi követelményeket értjük, amelyek az egyén magatartásának szabályait, a vele szemben támasztott követelményeket foglalják össze. Ezek a szabályok társadalmi eredetűek és ezért a mindenkori társadalmi rendszer függvényei. Hazánkban az erkölcsi követelmények a szocializmust építő dolgozó nép érdekeit fejezik ki. A jog ugyancsak magatartási szabályok összessége, amelyeket az adott ország társadalmi és gazdasági viszonyai határoznak meg. Ezt a mindenkori uralkodó osztály a maga érdekeinek megfelelően fogalmazza meg és így mindig annak akaratát fejezte ki. Ezeknek az előírásoknak megtartását az államhatalom kényszerítő erejű szankciók alkalmazása útján biztosítja. Mivel szocialista államban a jogalkotó államhatalom és az erkölcsi normákat támogató dolgozó nép egységes, a jog és az etika közötti különbség csak abban nyilvánul meg, hogy a jogi normák meghatározott tényállásokat tartalmaznak, amelyek bekövetkezése esetén ezek megszegőit meghatározott büntetésekkel sújtják, míg az erkölcsi normák átfogóbbak, általánosabb természetűek, ezek megsértőit nem fenyegetik törvényes szankciók, de az erkölcsi elítélésen túlmenően fegyelmi, etikai bizottsági vagy pártfegyelmi eljárásra kerülhet sor. Osztálytársadalmakban szükségszerűen előfordul ellentét a jogszabályok és az erkölcsi normák között, szocialista államban viszont az állam és a nép érdeke megegyezik, így ilyen ellentmondásra nem kerülhet sor.

Az orvosi tevékenységgel kapcsolatos jogszabályokat az egészségügyi törvény és az ahhoz csatlakozó rendelkezések tartalmazzák. Az orvosetika az etikai tudományokon belül önálló fejezetet képez. Ennek tárgya az orvos viszonya a beteghez, az orvos viszonya orvostársaihoz és az orvos viszonya a társadalomhoz.

Az eddigiek alapján nyilvánvaló, hogy a katonaorvosok sem jogilag, sem etikailag nem eshetnek más elbírálás alá, mint más orvosok. Különleges problémák mégis adódnak, főleg az orvos és a beteg közötti viszony különleges voltából adódóan. A továbbiakban ezeket a kérdéseket tárgyaljuk.

Az orvos és a beteg között jogi szempontból nézve ún. megbízáson

alapuló polgári jogi viszony jön létre. Az általános hatályú társadalombiztosítás folytán ez a jogviszony nem közvetlenül jön létre. Az állampolgárok gyógyító-megelőző ellátását az Egészségügyi Minisztérium, valamint a tanácsok által fenntartott egészségügyi hálózat, együttesen végzi. Az ellátásban egyes szakminisztériumok saját egészségügyi szolgálata is részt vesz, így a Honvédelmi Minisztérium, a Belügyminisztérium, Igazságügy-minisztérium és Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium esetében. A gyógykezelésre jogosult beteg jogi viszonyban a gyógykezelésre köteles állami egészségügyi szolgálattal áll. Ezt a jogviszonyt törvényes rendelkezések írják elő, amelyek mindkét fél kötelezettségeit és jogait megszabják, így ebben a felek akaratának nincs szerepe és rendelkezési joguk is a törvényben meghatározott szűk körre szorul. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy olyan állampolgár, aki pl. valamelyik szakminisztérium egészségügyi szolgálatának igénybevételére jogosult, kivételes esetektől eltekintve más alárendeltségbe tartozó egészségügyi intézményhez nem fordulhat. Ilyen körülmények között a jogosított bizonyos fokig ki van szolgáltatva a másik félnek, hiszen a kötelezetre van bízva, hogy milyen tevékenység szükséges a jogosított érdekében és hogy ezt a tevékenységet hogyan fejti ki. Éppen ezért az ilyen jogviszony feltétlenül bizalmi természetű és ezért fokozottabb biztosítékot igényel. Ilyen biztosíték a megbízó, adott esetben a beteg utasítás adási joga. A bizonytalan, illetve veszélyes eljárás következményeit a rosszabb esetben is a beteg viseli, tehát a kockázat vállalásának kérdésében a beteg akaratának kell érvényesülnie. Ezért írja elő a törvény, hogy az orvos nem járhat el a beteg akaratával szemben, kivéve a közvetlen életveszélyt.

Az eddig elmondottak a polgári egészségügyi szolgálatra vonatkoznak és láthatjuk, hogy bizonyos mértékű kiszolgáltatottság a beteg részéről itt is fennáll. Ha figyelembe vesszük azt, hogy a polgári betegnek lehetősége van az orvos megválasztására, indokolt esetben kérheti más körzeti orvoshoz való utalását, saját kezdeményezéséből fordulhat közvetlenül rendelő intézethez, igénybe vehet orvosi magánrendelést is, akkor nyilvánvaló, hogy a fegyveres erők tagjai és különösen a sorállomány ilyen értelmű kiszolgáltatottsága még nagyobb fokú, hiszen az említett lehetőségekkel nem élhet. Természetszerűleg korlátozott ebben a vonatkozásban a beteg utasítás adási joga is, amely lényegében a műtéti beleegyezésre szorítkozik. Ezen túlmenően a betegnek a gyógykezelésbe általában nincs joga és módja beleszólni, ezt általában a függelmi viszonyok is kizárják.

Tovább bonyolítja a kérdést, hogy — mint az előbbieken láttuk — az igényjogosult közvetlenül nem is az orvossal áll jogi viszonyban, hanem az illetékes társadalombiztosítási szervvel, katonák esetében a Honvédelmi Minisztériummal. Ennek következtében az orvos vonatkozásában a társadalombiztosítási szerv, illetve az adott esetben a Honvédelmi Minisztérium tekintendő megbízónak, így a megbízót illető utasítás adási jogot is bizonyos vonatkozásokban az előjárók gyakorolják. Ez az utasítás adási jog, illetőleg ennek érvényesítése mutatkozik meg azokban a rendelkezésekben és utasításokban, amelyek az egészségügyi szolgálat munkájának alapját képezik. A szabályzatok által részletesen előírt működési utasítás egyrészt általános, ezt a különböző szolgálati szabályzatok tartalmazzák, másrészt speciális, mint pl. a különböző alkalmassági vizsgálatokkal kapcsolatos utasítások és táblázatok. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a vizsgált

személy és az orvos előljáró hatóságának érdeke általában azonos. Így pl. a sorozás és a különböző alkalmassági vizsgálatok során mind a vizsgált személyek, mind a fegyveres erőknek az az érdeke, hogy olyan személy, akinek egészségi állapota nem megfelelő, ne kerüljön a fegyveres erők állományába, illetve azon belül olyan beosztásba, melynek ellátására alkalmatlan. Másrészt az orvosnak számolnia kell azzal a lehetőséggel is, hogy egyesek tényleges állapotuknak meg nem felelő egészségügyi minősítés elérésére törekedhetnek. Különbség mutatkozik ezen a téren a sorállomány és a hivatásos állomány között annyiban, hogy az előbbiek részéről inkább aggrvációra, szimulációra, míg az utóbbiakérol disszimulációra lehet számítani.

Problémákat okozott a múltban katonarvosi szempontból az orvosi titoktartási kötelezettség is. Ezzel kapcsolatban a polgári életben az állásfoglalás az, hogy a gyógykezelést végző orvos csak azokat az adatokat köteles közölni a társadalombiztosítási szervvel, amelyek annak szolgáltatásait érintik, a biztosított személy egészségi állapotára vonatkoznak és a társadalombiztosítási szolgáltatás nyújtásához szükségesek. Az egészségügyi törvény végrehajtási utasítása a Magyar Néphadseregben (23/1974. H. M. ut.) a kérdést katonarvosi szempontból egyértelműen és megnyugtatóan rendezte. Eszerint: „Tényleges katonai szolgálatot teljesítő betegre vonatkozóan a M. N. egészségügyi szolgálat főnöke, a kezelést végző osztályvezető főorvos vagy az állományilletékes orvos az alábbi kérdésekben adhat a beteg parancsnokának tájékoztatást:

- a) várható-e és mikorra a szolgálatképesség helyreállása;
- b) előreláthatóan várható-e változás az egészségügyi alkalmasság fokában.

Egyéb kérdésekben az illetékes orvos tájékoztatást nem adhat, a parancsnok más irányú felvilágosítást nem kérhet. A parancsnok a tudomásra jutott adatokat mással nem közölheti.”

Jogi szempontból vizsgálva a katonarvos helyzetét egy további figyelemre méltó szempontot kell hangsúlyoznunk. Mint már említettük, az orvosi jogi viszony kötelezettje katonákkal kapcsolatban a Honvédelmi Minisztérium. A katonarvos, mint a Minisztérium alkalmazottja, munkája során, mint annak tagja jár el, akinek magatartása a kollektíva magatartásának számít. Ez a körülmény magától értetődően fokozott morális felelősséget hárít a katonarvosokra. Ennek súlyát emeli ki a korábban már idézett H. M. utasítás, mely szerint a fegyelmi jogkört gyakorló bizottság a Munka Törvénykönyvében és végrehajtási rendeleteiben, valamint a Magyar Néphadsereg Fegyveres Erőinek Fegyelmi Szabályzatában foglaltakon kívül — az alábbi fegyelmi büntetéseket szabhatja ki az egészségügyi törvényben foglaltak ellen vétő katonarvossal szemben

- a) húszezer forintig terjedő pénzbírság;
- b) az a) pontban foglalt mértékű vagyoni hátránynak megfelelő más fegyelmi büntetés (hivatásos állományúak esetében);
- c) eltiltás másodállástól, mellékfoglalkozástól és az esetleges magán-gyakorlattól, három hónaptól egy évig terjedő időre;
- d) eltiltás az orvosi tevékenységtől, illetőleg katonák esetében más — alacsonyabb — beosztásba vezénylés, három hónaptól egy évig terjedő időre.

Fontos etikai szempont az orvosnak orvostársaihoz való viszonya is.

Ennek egyik különleges vetülete az intézeti és csapatorvosok között jelentkezik. Kétségtelen, hogy általában — de nem kivétel nélkül — az intézeti orvosok az idősebb, nagyobb tapasztalattal rendelkező, szakmailag képzetesebb orvosok közül kerülnek ki. Másrészt viszont figyelembe kell venni, hogy a beteget általában a csapatorvos ismeri régebben, szorosabb vele a kapcsolata és a csapatorvos az, aki a beteg közvetlen körülményeit, az alakulat jellegét, az ottani követelményeket, a szolgálat következtében a betegre háruló megterheléseket jobban ismeri. Ennek a megfontolásnak az alapján megengedhetetlen az olyan magatartás, amikor a kórházi vagy rendelő intézeti orvos nagyobb tudására, tapasztalatára hivatkozva figyelmen kívül hagyja a csapatorvos észrevételeit, javaslatait. A beteg érdekét kizárólag a gyógyító munka különböző fokozatainak dolgozó orvosok szoros együttműködése szolgálhatja.

Az orvos és a beteg közti viszonyban meghatározó szerepe van annak, hogy katonai körülmények között az igényjogosult nem minden esetben önként keresi fel az orvost. Aránylag gyakran kerül sor kötelezően előírt orvosi beavatkozásokra, mint pl. szűrő vizsgálatokra, védőoltásokra stb. Ezekkel kapcsolatban nehézség annyiban szokott felmerülni, hogy ezeket a beavatkozásokat, illetve azok elvégzését az orvos számára utasítások, parancsok írják elő, a személyi állomány részéről viszont a megjelenés sokszor vontatott, nem teljes számú. Éppen az orvos és beteg közti viszony érdekében ilyen esetekben a fegyelmi felelősségre vonás csak utolsó eszközként jöhet szóba és céltudatos egészségügyi felvilágosítási és nevelő munkával kell megértetni az emberekkel, hogy az előírt vizsgálatokon, védőoltásokon való megjelenés a saját érdekük.

Az orvosi etikának legtöbbször hánytorgatott fejezete az anyagi előny elfogadása az orvos részéről. Az egészségügyi törvény ezzel kapcsolatban félreérthetetlenül fogalmaz: „Az állampolgár megkülönböztetett egészségügyi ellátás érdekében az orvosnak anyagi vagy egyéb előnyt nem nyújthat, és az orvos azt nem fogadhatja el.” Az orvosi rendtartás szerint fegyelmi vagy büntető eljárást von maga után, ha az orvos bármikor anyagi vagy egyéb előnyt kér. A továbbiakban viszont három pontban sorolja fel azokat az eseteket, amikor tilos elfogadni a beteg vagy hozzátartozója által önként felajánlott juttatást. Eszerint nem szabad elfogadni juttatást gyógyintézeti helybiztosításért, munkaképesség egészségügyi elbírálásáért, valamint olyan ténykedésekért, amelyek hatósági vagy államigazgatási jellegű orvosi tevékenységnek minősülnek. Ez egyben azt is jelenti, hogy a polgári életben foglalkoztatott orvos a fel nem sorolt esetekben az önként felajánlott juttatást elfogadhatja. A katonatorvosokkal szemben támasztott magasabb etikai követelményeket tükrözi a 23/1974. HM utasítás 24. §-ának kategórikus megfogalmazása: „Az M. N. egészségügyi szolgálatnál végzett gyógyító-megelőző tevékenységért orvos vagy más egészségügyi képzéshez kötött munkakörben dolgozó személy — állományviszonyától (hivatásos, polgári alkalmazott, stb.) függetlenül — anyagi juttatást nem kérhet és nem fogadhat el.

A kérdésnek ilyen rendezése különösen nagy jelentőségű a katonae egészségügyi intézményekben, ahol katonai és polgári betegeket egyaránt kezelnek, ápolnak. Ezekben az intézetekben azok jellegénél fogva elsőrendű feladat a katonabetegek ellátása és a polgári betegektől származó juttatások elfogadása éppen ezt az elvet veszélyeztetné.

Az elmondottakban néhány olyan problémát vetettünk fel, melyek rávilágítanak arra, hogy a katonaeorvosok bizonyos tekintetben más helyzetben vannak, mint a polgári orvosok. Ez a körülmény a katonaeorvosokra fokozott felelősséget ró, melynek csak az átlagosnál morálisabb és etikusabb magatartással tudnak megfelelni. Ez a magatartás egyaránt szolgálja a gondjaikra bízott egyének és a fegyveres erők érdekét.

I R O D A L O M

1. Az egészségügyi törvény és végrehajtási rendeletei. Az Egészségügyi Minisztérium kiadványa. 1972. — 2. Szabó Ferenc: Orvosetikai kérdésekről. Medicina. 1973. — 3. Törő Károly: Az orvosi polgári jogi viszony. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1965.

Даллош Д., подполковник м/с:

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ «ВРАЧЕБНОГО ПРАВА» И ЭТИКИ В ВОЕННО-МЕДИЦИНСКОЙ ПРАКТИКЕ

Dr. Gy. Dallos, Oberstlttn. des Med. Dienstes:

EINIGE FRAGEN DES „MEDIZINISCHEN RECHTS“ UND DER ETHIK VOM MILITÄRMEDIZINISCHEN GESICHTSPUNKT

Helyesbítés

Lapunk 1976/2. számának 107. oldalán megjelent „*A psychopathia és suicidium megítélése a katonai szolgálatban*” c. közlemény társszerzőjének neve technikai hiba folytán nem került feltüntetésre.

A szerzők: dr. Magyar István o. alezredes, az orvostudományok kandidátusa és dr. Kémenczy Iván pszichologus.

GORDOX

injekció

100 000 E

1 ampulla (10 ml) 100 000 E kallikrein-inaktívátor-t tartalmaz.

A készítmény a kórosan aktiválódott trypsin, fibrinolytint, plasmin, chymotrypsint és kallikreint inaktíválja, a pancreas kóros enzyimműködését felfüggeszti.

JAVALLATOK:

Súlyos shockos állapotok.

Pancreatitis, a pancreas post- és praeoperatív medi-
cációja.

Postoperatív vérzések, hyperfibrinolyticus vérzések, tü-
dőembóliák, sebgyógyulási zavarok prophylaxisa.

A készítménynek ellenjavallata eddigi ismereteink sze-
rint nincs.

CSOMAGOLÁS:

25×10 ml-es ampulla.

GYÁRTJA:

KÖBÁNYAI GYÓGYSZERÁRUGYÁR
Budapest X.